

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon

MARI KANGASNIEMI

TtT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
Terveystieteiden tiedekunta
Hoitotieteen laitos

KATI UTRIAINEN

TtT, suunnittelija
Terveystieteiden laitos
Oulun yliopisto

SANNA-MARI AHONEN

TtT, tutkijatohtori
Oulun yliopisto
Terveystieteiden laitos

ANNA-MAIJA PIETILÄ

Professori
Itä-Suomen yliopisto
Terveystieteiden tiedekunta
Hoitotieteen laitos

PETRI JÄÄSKELÄINEN

FT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
Kielikeskus

EEVA LIIKANEN

TtT, lehtori, Koulutuspäällikkö
Tampereen ammattikorkeakoulu
Bioanalytiikan koulutusohjelma
Tutkijatohtori
Oulun yliopisto
Terveystieteiden laitos

TIIVISTELMÄ

Hoitotieteessä ja muussa terveystieteellisessä tutkimuksessa kirjallisuuskatsausten käyttö on viime vuosikymmeninä vakiintunut ja monipuolistunut. Erilaisten kirjallisuuskatsausten kirjo on laaja, ja niiden kehittämiseen menetelmänä on kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi kirjallisuuskatsauksen muoto, jota käytetään runsaasti, mutta jonka menetelmällisen argumentoinnin kuvaus on aiemmin kirjallisuudessa ollut osin ristiriitaista. Artikkelin tarkoituksena on esittää menetelmä vaiheisiin jäsennettyä ja kuvata sen erityispiirteet sekä eettiset ja luotettavuuskysymykset. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus perustuu tutkimuskysymykseen ja tuottaa valitun aineiston perusteella kuvailevan, laadullisen vastauksen. Sen vaiheiksi määritetään 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen, 2) aineiston valitseminen, 3) kuvailun rakentaminen ja 4) tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmär-

ABSTRACT

Narrative literature review: from a research question to structured knowledge

*Mari Kangasniemi, PhD, University Lecturer
Kati Utriainen, PhD, coordinator
Sanna-Mari Ahonen, PhD, post doctoral researcher*

*Anna-Maija Pietilä, professor
Petri Jääskeläinen, PhD, University Lecturer
Eeva Liikanen PhD, Senior Lecturer, Head of Degree Programme in Biomedical Laboratory Science*

In recent decades, using literature reviews has become established and more versatile in research on nursing and health sciences. The spectrum of different literature reviews is extensive, and more attention has been paid to the methodical development of literature reviews. Descriptive literature review is one of the forms of literature reviews that is frequently used, but whose methodological argumentation has been described in previous literature in an often contradictory manner. The purpose of this article is to discern the stages and special features of, and questions on, reliability concerning the method. Descriptive review is based on research ques-

tämiseen tähtäväää ilmiön kuvausta. Eettiset kysymykset liittyvät tutkimuskysymyksen muotoiluun ja tutkimusetiikan noudattamiseen katsoituksen kaikissa vaiheissa. Luotettavuuskysymykset liittyvät puolestaan tutkimuskysymyksen ja valitun kirjallisuuden perusteluun, kuvailun argumentoinnin vakuuttavuuteen ja prosessin johdonmukaisuuteen.

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on kritisoitu tutkimusmenetelmänä sen subjektiivisuuden ja sattumanvaraisuuden vuoksi. Toisaalta menetelmän vahvuutena on pidetty sen argumentoituutta ja mahdollisuutta perustellusti ohjata tarkastelu tiettyihin erityiskysymyksiin. Kirjallisuuskatsauksen vaiheiden ja erityispiirteiden täsmentäminen auttaa kehittämään menetelmää ja parantaa sen hyödynnettävyyttä, mutta ennen kaikkea on keskeinen väline sen luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnissa.

Avainsanat: kirjallisuuskatsaus, kuvaileva kirjallisuuskatsaus, tutkimusmenetelmä

tions and it produces descriptive, qualitative answer based on selected data. The reviews' stages are formulated as 1) forming the research question, 2) selecting data, 3) constructing the description and, 4) observing the produced result. Descriptive review is content driven and understanding by nature, aiming to describe phenomenon. Ethical questions link to forming the research question and complying with research ethics at all stages of the review. Reliability questions are formed to the research question, and the justification of chosen literature, the credibility of the described arguments, and the coherence of the process.

As a research method, the descriptive review has been criticized for its subjectivity and randomness. On the other hand, the argumentative nature of, and allowing to justifiably direct observation to particular questions has been considered a strength for the method. Specifying the stages and special features of the descriptive review help to develop the method and to improve its use, but, at root, it is a pivotal tool in its evaluation of reliability and ethicalness.

Key words: literature review, descriptive literature review, research method.

Mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään?

- Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on paljon käytetty tutkimusmenetelmä hoito- ja terveystieteellisessä tutkimuksessa.
- Sen menetelmäkirjallisuus on kuitenkin vähäistä, ja sen luotettavuutta on myös kritisoitu.
- Menetelmää on käytetty sekä tutkimuksen osana että itsenäisenä tutkimusmenetelmänä.

Mitä uutta artikkeli tuo?

- Menetelmä jaennetaan neljään vaiheeseen, joita ovat 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen, 2) aineiston valitseminen, 3) kuvailun rakentaminen ja 4) tuotetun tuloksen tarkasteleminen.
- Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen tähtäväää ilmiön kuvausta.
- Lisäksi menetelmän erityispiirteinä muihin kirjallisuuskatsauksiin verrattuna on, että vaiheet etenevät osin päällekkäin koko prosessin ajan tutkimuskysymyksestä tuotetun kuvailun tarkasteluun.

Mikä merkitys artikkelilla on hoitotyölle, hoitotyön koulutukselle ja/tai johtamiselle?

- Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheiden jäsentäminen edistää menetelmän luotettavuutta.
- Käytännön hoitotyössä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan käyttää klinisen tiedon kokoamiseen.
- Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan soveltaa terveysalan tutkimustyössä yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa.

Johdanto

Viimeaikaisessa hoitotieteessä ja muussa terveystieteellisessä tutkimuksessa on yhä enemmän kiinnitetty huomiota kirjallisuuskatsauksiin (mm. Grant & Booth 2009, Zhang ym. 2011, Cotterill-Walker 2012). Lisääntyneen kiinnostuksen taustalla on näyttöön perustuvan toiminnan vahvistuminen (Arnold 2007, Grant & Booth 2009) sekä huomion kohdentuminen tutkimuksen epistemologisiin kysymyksiin (Kangasniemi ym. 2012) ja tutkimusmenetelmien luotettavuuteen (Grant & Booth 2009, Kangasniemi ym. 2012).

Kirjallisuuskatsaukset eivät ole yksi yhtenäinen lähestymistapa vaan joukko erityyppisiä tutkimusmenetelmiä joko empiirisen tutkimuksen osana (Colling 2003, Arnold 2007, Rhoades 2011) tai itsenäisenä tutkimusmenetelmänä (Arnold 2007, Rhoades 2011). Menetelmällinen kehittäminen on johtanut tilanteeseen, jossa katsauksista käytetty käsitteistö on vakiintumatonta ja keskenään osin ristiriitaistakin (Arksey & O'Malley 2003, Grant & Booth 2009). Nykyiset kirjallisuuskatsaukset voidaan karkeasti jakaa metatutkimuksiin sekä systemaattisiin ja kuvaileviin kirjallisuuskatsauksiin (Rhoades 2011). Metatutkimukset rakentuvat systemaattisesta kirjallisuushausta ja kirjallisuuden arvioinnista sekä valitun alkuperäisaineiston käsittelystä. Meta-analysissä tarkastellaan aikaisemmin tuotettua kvantitatiivista tutkimustietoa tilastollisin menetelmin (Peterson ym. 2001, Cronin ym. 2008, Erford ym. 2010), metasynteesi kohdistuu puolestaan aikaisempaan kvalitatiivisesti tai teoreettisesti tuotettuun tutkimustietoon (Noblit & Hare 1988, Sandelowski & Barroso 2003, Bondas & Hall 2007, Cronin ym. 2008, Richardson & Lindquist 2010). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on eksplisiittiseen menetelmään (Khan ym. 2003) perustuva yhteenveto aikaisemmasta tutkimustiedosta (Khan ym. 2003, Kääriäinen & Lahtinen 2006, Bettany-Saltikov 2010).

Tulkinnat kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta tutkimusmenetelmänä vaihtelevat. Sen on katsottu olevan tieteellisiä peri-

aatteita noudattava itsenäinen tutkimusmenetelmä (Baumeister & Leary 1997, Green ym. 2006), jonka tarkoituksena on kuvata valittu ilmiö teoreettisesta tai kontekstuaalisesta näkökulmasta rajatusti, jäsennetysti (Rother 2007) ja perustellusti (Rhoades 2011) tarkoitukseen valitun kirjallisuuden avulla (Rother 2007, Grant & Booth 2009). Menetelmä tuottaa aikaisempaan tietoon perustuvaa kumulatiivista tietoa (Fitzgerald & Rumrill 2005). Toisaalta menetelmä on kritisoitu olevan tieteellisesti epätarkka (Mulrow 1994, Greener & Grimshaw 1996), tarkoitushakuinen (Khan ym. 2003, Fitzgerald & Rumrill 2005) ja aikaisemman tutkimuksen arvioinnin osalta puutteellinen (Cook ym. 1997). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voi kuitenkin olla ainoa tai tarkoituksenmukaisin menetelmä vastata esitettyyn tutkimuskysymykseen, jos se kohdistuu esimerkiksi humanistisen tutkimusperinteen mukaisiin historiallisiin, käsitteellisiin ja kielellisiin ilmiöihin, joissa keskeistä ei ole näytön aste tai ilmiön yleisyys.

Ristiriitaisista käsityksistä huolimatta menetelmää on sovellettu runsaasti. Kuitenkin menetelmän käytön terminologiassa ja tulkinnassa heijastuu epäyhdenmukainen käsitys menetelmän luonteesta. Suomenkielisessä kirjallisuudessa käytetään nimityksiä *kuvaileva*, *perinteinen*, *laadullinen* tai *narratiivinen kirjallisuuskatsaus* (esim. Sarajärvi ym. 2011, Salminen 2011), ja kansainvälisessä *descriptive* tai *narrative literature review*, *narrative overview* (Green ym. 2006), *unsystematic narrative review* (Oxman ym. 1994, Green ym. 2006), *traditional literature review* (Petticrew 2003, Rhoades 2011) ja *literature review* (Grant & Booth 2009).

Tässä artikkelissa tarkastellaan kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä. Artikkelin tarkoituksena on jäsentää ja kuvata menetelmän vaiheet ja erityispiirteet sekä eettiset ja luotettavuuskysymykset. Tarkastelu perustuu aikaisempaan menetelmää koskevaan tutkimuskirjallisuuteen. Kirjallisuushaku tehtiin Cinahl- ja Medline Ovid -tietokannoista hakusanoilla *descriptive literature review*, *narrative literature review*, *narrative overview*, *unsystematic*

narrative review ja *traditional literature review*. Haut rajattiin kokoteksteihin ja ajallisesti vuosiin 2000–2012.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on usein etsiä vastauksia kysymyksiin, mitä ilmiöstä tiedetään (Burns & Grove 2005, Polit & Beck 2012) tai mitkä ovat ilmiön keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet (Burns & Grove 2005, Fitzgerald & Rumrill 2005). Tarkoituksena voi olla tutkia sitä, millaista vallitseva keskustelu ilmiöstä on, luonnehtiiko tietoa konsensus vai väittely ja mitä kehityssuuntia ja teorioita tiedosta on (Burns & Grove 2005). Silloin voidaan pyrkiä tunnistamaan, vahvistamaan tai kyseenalaistamaan aikaisemman tutkimuksen esiin nostamia kysymyksiä, mutta myös tunnistamaan aikaisemman tiedon ristiriitoja tai tiedonaukkoja (Colling 2003, Burns & Grove 2005, Grant & Booth 2009, Polit & Beck 2012). Uusi tai erilainen näkökulma ilmiöön onkin usein löydettävissä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla (Rumrill & Fitzgerald 2001, Heinrich 2002, Fitzgerald & Rumrill 2005, Green ym. 2006, Rumrill ym. 2010, Polit & Beck 2012).

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta käytetäänkin monenlaisiin tarkoituksiin (Fitzgerald & Rumrill 2005): se voi kohdentua käsitteellisen ja teoreettisen kehyksen rakentamiseen (Coughan ym. 2007), teorian kehittämiseen (Meleis 2012), erityiseen aiheeseen liittyvän tiedon esittämiseen, ongelmien tunnistamiseen ja tietyn alueen teorian (Baumeister & Leary 1997) ja tutkimuksen historiallisen kehityksen tarkasteluun (Baumeister & Leary 1997, Green ym. 2006, Rhoades 2011) esimerkiksi aika- tai filosofisesta perspektiivistä (Green ym. 2006). Siten menetelmä on käyttökelpoinen akateemisissa opinnäytetöissä (Polit & Beck 2012).

Tässä artikkelissa menetelmä jäsennetään neljän vaiheen kokonaisuudeksi (Kuvio 1): 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen, 2) aineiston valitseminen, 3) kuvailun rakentaminen ja 4) tuotetun tuloksen tarkastelu. Vaikka menetelmä on eriteltävissä erilaisiin vaiheisiin, sen luonteenomainen piirre on, että vaiheet etenevät hermeneuttisesti ja päällekkäisesti suhteessa toisiinsa.

Tutkimuskysymyksen muodostaminen

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keskeinen ja koko tutkimusprosessia ohjaava tekijä on tutkimuskysymys. Se kohdistuu tyy-

Kuvio 1. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet ja erityispiirteet.

pillisesti laajoihin (Baumeister & Leary 1997, Cook 1997, Green ym. 2006, Arnold 2007, Rother 2007, Rhoades 2011) tai käsitteellisiin ja abstrakteihin teemoihin tai ilmiöihin (Baumeister & Leary 1997, Rother 2007). Usein tutkimuskysymyksen muotoilu edeltää alustava kirjallisuuskatsaus, jonka avulla tutkimuskysymys määritetään ja liitetään osaksi laajempaa käsitteellistä tai teoreettista kehystä.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymys on usein kysymyksen muodossa, ja valittua kysymystä voidaan tarkastella yhdestä tai useammasta näkökulmasta tai tasosta (Grant & Booth 2009). Onnistuneen tutkimuskysymyksen edellytyksenä on kuitenkin, että se on riittävän täsmällinen ja rajattu, jotta ilmiötä on mahdollista tarkastella syvällisesti. Toisaalta tutkimuskysymys voi olla väljä, jolloin ilmiötä voi tarkastella monista näkökulmista.

Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen soveltuu myös kliininen kysymyksenasettelu (Rumrill & Fitzgerald 2001, Arnold 2007). Menetelmää voidaan käyttää nykyisten käytäntöjen arviointiin, käytännön suositusten kehittämiseen ja päivittämiseen (Rother 2007, Polit & Beck 2012) sekä työhön liittyvien menettelytapojen kehittämiseen (Polit & Beck 2012). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus soveltuu erityisen hyvin esimerkiksi hajanaisiin tai pirstaleisiin aiheisiin. Silloin tavoitteena voi olla tiedon tuottaminen hyvien käytäntöjen edistämiseksi kliiniseen työhön ja koulutukseen (Rumrill & Fitzgerald 2001, Rother 2007).

Aineisto ja sen valitseminen

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valintaa ohjaa tutkimuskysymys, ja tarkoituksena on löytää mahdollisimman relevantti aineisto siihen vastaamiseksi (Rhoades 2011). Aineiston valinnassa tulee esiin menetelmän aineistolähtöinen ja ymmärtämiseen tähtäävä luonne. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineiston valinta ja analyysi ovat aineistolähtöistä ja ne tapahtuvat osittain samanaikaisesti. Aineiston valinnassa kiinnitetään huomio jokaisen alkuperäistutkimuksen rooliin suhteessa tutkimuskysy-

mykseen vastaamiseen, kuten siihen, miten ne täsmäntävät, jäsentävät, kritisoiivat tai avaavat tutkimuskysymystä, mikä niiden näkökulma ja abstraktiotaso on ja mitä ne ovat suhteessa muuhun valittuun kirjallisuuteen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston riittävyuden määrää tutkimuskysymyksen laajuus.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto muodostuu aiemmin julkaistusta, tutkimusaiheen kannalta merkityksellisestä tutkimustiedosta ja sisältää yleensä jonkinlaisen kuvauksen aineiston valinnan prosessista (Burns & Grove 2005, Grant & Booth 2009). Katsaukseen valittava aineisto haetaan tyypillisesti elektronisista tieteellisistä tietokannoista tai manuaalisilla hauilla tieteellisistä julkaisuista. Aineiston muodostaa usein viimeaikainen tutkimus (Paniagua 2002), mutta aineiston sopivuuden merkittävoin kriteeri on, että sen avulla asiaa voidaan tarkastella ilmiölähtöisesti ja tarkoitukseenmukaisesti suhteessa tutkittavaan kysymykseen (ks. mm. Polit & Beck 2012).

Aikaisemmassa menetelmäkirjallisuudessa ei ole yksimielisyyttä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinnan prosessista. Tarkastelun helpottamiseksi aineiston valinta kuvataan tässä artikkelissa kahtena, toisistaan hieman poikkeavana prosessina, joita kutsutaan aineiston implisiittiseksi ja eksplisiittiseksi valinnaksi. Molemmissa tavoissa käytettävä aineisto haetaan tieteellisesti relevantteista lähteistä, mutta niiden systemaattisuus ja raportointitapa poikkeavat toisistaan. Aineiston implisiittisessä valinnassa ei raportoida erikseen aineiston hankintaan valittuja tietokantoja tai valintaan mahdollisesti käytettyjä sisäänotto- ja arviointikriteereitä (Rother 2007). Sen sijaan aineiston valinnan luotettavuus ja osuvuus tuodaan esille raportin tekstissä eli siihen rakentuvassa argumentaation vakuuttavuudessa (Carnwell & Daly 2001). Tämä tarkoittaa sitä, että lähteiden valinta ja lähdekritiikki sisällytetään aineiston käsittelyyn ja kuvaukseen esimerkiksi esittelemällä valittua kirjallisuutta ja valinnan perusteita suhteessa tutkimuskysymykseen.

Aineiston eksplisiittinen valinta muistuttaa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen

tapaa raportoida valintaprosessin vaiheet (Carnwell & Daly 2001, Grant & Booth 2009), jolloin kirjallisuuden valinta kuvataan verrattain tarkasti (Carnwell & Daly 2001). Eksplisiittisessä aineiston valinnassa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen haut tehdään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoin manuaalisesti valituista lehdistä ja sähköisesti eri tietokannoista, ja siinä hyödynnetään aineiston aika- ja kielirajauksia (Paniagua 2002). Hakuja ohjaa tutkimuskysymys, mutta systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta poiketen valittu aineisto ei perustu ainoastaan rajattuihin hakusanoihin ja aika- ja kielirajauksiin (Green ym. 2006), vaan näistä voidaan kesken prosessin poiketa, mikäli se on merkityksellistä tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta. Mukaan otettavan aineiston keskeisin peruste on sisältö ja sen suhde muihin valittuihin tutkimuksiin. Siinä missä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen luotettavuus perustuu kirjallisuushakujen yksityiskohtaiseen ja etenemisen mukaiseen prosessiin (Bettany-Saltikov 2010), kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston kokoamisessa keskeinen painoarvo on juuri aikaisemman tutkimuksen sisällöllisellä valinnalla, ei niinkään ennalta asetettujen ehtojen mukaisella hakemisella. Tällä tarkoitetaan aineiston valinnan jatkuvaa ja vastavuoroista reflektointia suhteessa tutkimuskysymykseen, jolloin sekä tutkimuskysymys että siihen vastaamaan valittu aineisto tarkentuvat koko prosessin ajan.

Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen valittu aineisto voi olla menetelmällisesti keskenään hyvin erilaista (Baumeister & Leary 1997, Colling 2003), ja esimerkiksi erilaisten teoreettisten ja käsitteellisten tutkimusten käyttö on usein keskeistä (Colling 2003). Myös lähestymistavat, tieteenalat tai julkaisujen ajankohdat ja foorumit voivat vaihdella. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan käyttää lisäksi muita kuin tieteellisiä artikkeleita (esim. konferenssijulkaisuja tai pääkirjoituksia), jos se on kirjallisuuskatsauksen kysymyksenasettelun kannalta perusteltua (ks. Green ym. 2006).

Aineiston valinnan tukena voidaan käyttää taulukointia, vaikka sitä ei välttämättä

raportoida tutkimuksen julkaisussa (Cronin ym. 2008). Taulukoinnin tavoitteena on jäsentää valittua aineistoa, arvioida sen luotettavuutta (Colling 2003, ks. myös Polit & Beck 2012) ja tunnistaa valittujen lähteiden tuottama sisällöllinen anti suhteessa tutkimuskysymykseen (ks. Colling 2003, Cronin ym. 2008, Grant & Booth 2009) ja muihin valittuihin tutkimuksiin (ks. Colling 2003, Cronin ym. 2008). Myös lyhyen tiivistelmän tekeminen tai avainajatuksen kuvaus auttavat ilmiön kannalta olennaisten tutkimusten valintaa (Cronin ym. 2008).

Tutkittavan ilmiön kuvailun rakentaminen

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käsittelyosan rakentaminen on menetelmän ydin, jonka tavoitteena on esitettyyn tutkimuskysymykseen vastaaminen harkitun aineiston tuottamana laadullisena kuvailuna (Green ym. 2006, Arnold 2007, Rother 2007, Grant & Booth 2009) ja uusien johtopäätösten tekemisenä (Green ym. 2006). Kuvailussa yhdistetään ja analysoidaan sisältöä kriittisesti (Rother 2007) sekä syntetisoidaan tietoa eri tutkimuksista (Baumeister & Leary 1997). Aiemman tutkimuksen tarkastelu voi johtaa uuden tulkinnan syntymiseen (Baumeister & Leary 1997, Fitzgerald & Rumrill 2005, Green ym. 2006), tarkoittamatta kuitenkaan alkuperäisen tiedon muuttamista, vaan uuden tulkinnan syntymistä (Rother 2007) siten, että se yhdistetään muuhun tutkimuskysymyksen kannalta olennaiseen tietoon. Valitusta aineistosta pyritään luomaan jäsentynyt kokonaisuus (Colling 2003, Fitzgerald & Rumrill 2005). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen analyysi ei siis referoi, tiivistä (Green ym. 2006), siteeraa (Colling 2003) tai raportoi alkuperäisaineistoa (Rother 2007). Aineiston esitlemisen sijaan tavoitteena on luoda aineiston sisäistä vertailua, olemassa olevan tiedon vahvuuksien ja heikkouksien analysointia ja laajempien päätelmien tekemistä aineistosta (Heinrich 2002, Polit & Beck 2012).

Tutkimuskysymyksen mukaisesti kuvailun rakentaminen sisältää elementtejä eri-

laisista laadullisista aineiston analyysimenetelmistä (Grant & Booth 2009). Johtavana tekijänä on kuitenkin synteessin luominen (Rother 2007). Valitusta aineistosta haetaan ilmiön kannalta merkityksellisiä seikkoja, joita ryhmitellään sisällöllisesti kokonaisuuksiksi. Tutkimuskysymyksen mukaan pääsisältö voidaan rakentaa eri tavoin. Ilmiötä voidaan tarkastella teemoittain, kategorioittain tai suhteessa kategorioihin (Carnwell & Daly 2001, Grant & Booth 2009), käsitteisiin (Grant & Booth 2009) tai teoreettiseen lähtökohtaan. Tuotettu kuvailu voidaan esittää myös kronologisesti (Carnwell & Daly 2001), hierarkkisesti, rakenteena tai prosessina. Siinä voidaan myös tarkastella valittuja tutkimuksia ensin teoreettisesti ja sitten metodologisesti tai teoreettisesti ja metodologisesti erillisinä osina (Carnwell & Daly 2001). Kuvailun esittäminen tekstinä on luonteeltaan aineistolähtöistä. Se edellyttää aineiston syvällistä tuntemista ja valitun aineiston kokonaisuuden hallintaa.

Kvalitatiivisten menetelmien lisäksi kirjallisuuskatsauksessa voidaan käyttää kuvailuvia kvantitatiivisia menetelmiä, jolloin voidaan laskea esimerkiksi tiettyjen teemojen tai sisältöjen esiintyvyyttä, ja sen perusteella koota ilmiöitä yleisyys- tai keskeisyysjärjestykseen. Määrällisen jäsentämisen avulla aineistosta voidaan saada selville esimerkiksi sen tyypillisimmät näkemykset tai tutkimustulokset kohdeilmioistä ja havaita ilmiötä koskevia suhteita ja vaikutuksia. (Fitzgerald & Rumrill 2005.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen analyysissä voi olla myös yksi tai useampi niin kutsuttu päälähde, joka muodostaa rungon tai perustan tarkastelulle ja jota sitten täydennetään, täsmennetään tai kritisoidaan muun kirjallisuuden avulla. Kuten Heinrich (2002) toteaa, onnistunut kuvaileva kirjallisuuskatsaus edellyttää tekijältään painotusvalintaa. Sillä tarkoitetaan lukijoiden mielenkiinnon herättävän näkökulman valitsemisesta, joka tutkijan tulee tehdä ennen aineiston keruuta ja jonka tulisi vastata kohdeyleisön ja julkaisukanavan vaatimuksiin. Kuitenkaan näiden ei tulisi johtaa subjektiiviseen vinoumaan, vaan päälähteen tai pai-

notuksen valinnan tulisi olla tietoista ja harjittua ja sisältää perusteet (Colling 2003), joita on tarkasteltu myös kriittisesti.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulosten tarkasteleminen

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen viimeinen ja päättävä mutta vähän huomiota saanut vaihe on tulosten tarkastelu. Se sisältää sekä sisällöllisen että menetelmällisen pohdinnan sekä tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden arvioinnin. Vaikka kuvaileva kirjallisuuskatsaus on kokonaisuudessaan kirjallisuusperusteinen, on olennaista, että se sisältää pohdinnan tuotetusta tuloksesta. Tässä tutkimuksen vaiheessa kootaan ja tiivistetään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tuottamat keskeiset tulokset (Rhoades 2011) ja tarkastellaan niitä suhteessa laajempaan käsitteelliseen, teoreettiseen tai yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tarkasteluosassa voidaan kritisoida esitettyä tutkimuskysymystä hyvän tieteellisen tavan mukaisesti (Baumeister & Leary 1997), nostaa käsitteilyn abstraktiotasoa, hahmotella tulevaisuuden haasteita ja kysymyksiä sekä esittää jatkotutkimushaasteet ja johtopäätökset.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmällisen väljyyden vuoksi tutkijan valintojen ja raportoinnin eettisyys korostuu sen kaikissa vaiheissa (Heinrich 2002). Tutkimuskysymyksen muotoilussa eettisyys tulee esille valitun näkökulman huolellisessa ja mahdollisen subjektiivisuuden synnyttämän vinouman tunnistavassa taustatyössä. Aineiston valinnassa ja käsittelyssä korostuu tutkimusetiikan noudattaminen raportoinnin oikeudenmukaisuuden, tasavertaisuuden ja rehellisyyden kannalta (Heinrich 2002). Eettisyys ja luotettavuus ovatkin tiiviisti sidoksissa toisiinsa, ja niitä voidaan parantaa koko prosessin läpinäkyvällä ja johdonmukaisella etenemisellä tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin (Heinrich 2002). Luotettavuuden kannalta on keskeistä, että tutkimuskysymys on esitelty selkeästi ja sen teoreettinen perustelu on eritelty (Baumeister & Leary 1997, Grant & Booth 2009).

Menetelmäosan selkeällä kuvauksella ja läpinäkyvyydellä on merkitystä myös kirjal-

lisuuskatsauksen luotettavuuden arvioimisessa (Rhoades 2011). Luotettavuuden arvioinnin keskeinen seikka on aineiston perusteiden kuvaus (Bettany-Saltikov 2010). Luotettavuus heikkenee, jos tutkijalla on aineiston valinnassa tiedostettu tai tiedostamaton tarkoitushakuisuus, mutta sitä ei ole raportoitu tai eritelty (Serola & Vakkari 2005, Rother 2007, Grant & Booth 2009). Prosessin kuluessa (tutkimuskysymyksen kirkastuessa ja tutkijan odotusten muuttuessa) aineiston valinnassa käytetyt kriteerit ja perustelut saattavat myös muuttua. Esimerkiksi aineistonkeruun alkuvaiheessa saattaa painottua yleisluontoinen, yleisesti merkittävä tai ajankohtainen aineisto, kun taas prosessin edetessä alkavat painottua enemmän täsmällinen merkittävyys, käyttökelpoisuus ja relevanttius juuri kyseessä olevan tutkimuksen näkökulmasta. (Serola & Vakkari 2005.)

Vaikka keskeinen menetelmän luotettavuuteen vaikuttava tekijä onkin aineiston valinta, on huomioitava, että luotettavuuden tarkastelu on sidoksissa käytettyyn aineistonvalinnan tapaan. Implisiittisessä aineiston valinnassa luotettavuus ja sen tarkastelu sisältyvät usein jo aineiston käsitteelyyn, jolloin aineiston valintaa ja sen perusteiden luotettavuutta tarkastellaan aineiston käsittelyn ja kuvauksen lomassa. Eksplisiittisessä aineiston valinnassa valinnan puutteellinen kuvaus heikentää koko tutkimuksen luotettavuutta, koska jos valitun aineiston perusteet jätetään kuvaamatta, voidaan sen perusteella tehdyt johtopäätökset kyseenalaistaa. Tällöin koko valitun aineiston potentiaali voi jäädä hyödyntämättä, ehkä tahattomasti. (Grant & Booth 2009.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi heikentää myös se, että analysoidut tutkimukset liitetään liian ohuesti teoreettiseen taustaan. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta rajoittavat myös analysoitujen tutkimustulosten yksipuolinen ja valikoiva tarkastelu, keskittyminen tutkimusten sijaan tutkijoihin ja pysähtyminen nykytilanteeseen, jolloin tulevaisuuden tutkimuskohteet jäävät huomiotta. (Baumeister & Leary 1997.) Aineiston valinnan ja keruun tavoin myös kuvailun rakentaminen on suhteelli-

sen subjektiivinen prosessi, minkä vuoksi eri tutkijat voivat päätyä samastakin aineistosta erilaisiin johtopäätöksiin (Fitzgerald & Rumrill 2005). Johtopäätösten esittämisessä voi luotettavuutta puolestaan heikentää se, että tuotetusta tuloksesta esitetty valitun aineiston kritiikki ja tuotetut johtopäätökset eivät ole yhdenmukaisia tai samansuuntaisia. Yksi rajoittava tekijä on se, että väitteitä ei perustella riittävän perusteellisesti. (Baumeister & Leary 1997.)

Pohdinta

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä aikaisemman tiedon kokoamista, kuvailua ja jäsentynyttä tarkastelua varten. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen tähtäävää ilmiön kuvausta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käyttö edellyttää tutkijalta syvällistä perehtymistä menetelmään, jotta sillä voidaan tuottaa luotettavaa tietoa. Tässä artikkelissa esitetty kirjallisuuskatsauksen vaiheiden ja erityispiirteiden määrittäminen on keino kehittää menetelmää ja auttaa menetelmää käyttävää tutkijaa parantamaan menetelmän hyödynnettävyyttä. Lisäksi menetelmän määrittämisen keskeinen tehtävä on parantaa menetelmän luotettavuuden ja eettisyyden arviointia.

Viimeaikaisen kirjallisuuskatsausten menetelmällisen kehittämisen avulla onkin voitu tuoda esiin ja täsmentää erilaisten lähestymistapojen erityispiirteitä (Grant & Booth 2009). Erilaisten kirjallisuuskatsausten tarve on suuri, koska niillä on yhä vahvempi rooli tutkimusprosessin eri vaiheissa (Meleis 2012, Rodhes 2011) tutkimusten suunnittelusta tulosten merkityksen tarkasteluun (Colling 2003, Burns & Grove 2005) ja tiedon tuottamisesta tuotettujen tutkimustulosten tulkintaan (Colling 2003). Koska kirjallisuuskatsausten käyttötarkoitukset ovat monet, hoito- ja muussa terveystieteellisessä tutkimuksessa tarvitaan menetelmällistä edelleen kehittämistä.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käytön vahvuutena on pidetty siihen sisältyvää argumentoituutta (Rodhes 2011) ja mahdol-

lisuutta perustellusti ohjata tarkastelu tiettyihin ennalta valittuihin erityiskysymyksiin (Colling 2003, Burns & Grove 2005, Grant & Booth 2009, Polit & Beck 2012). Menetelmän avulla voidaan tuottaa aineistolähtöisesti ja induktiivisesti uusia näkökulmia valittuun tutkimusaiheeseen (Green ym. 2006, Rumrill ym. 2010, Polit & Beck 2012). Tähän liittyy myös induktiivisen päättelyn heikkous: tutkijan subjektiivinen (vaikkakin tietoinen ja tutkimusraporttiin aukikirjoitettu) aineiston valinta (Grant & Booth 2009, Rhoades 2011) voi vaikuttaa valitun aineiston edustavuuteen ja kattavuuteen. Induktiivisuuden vaikutus on myös huomioitava arvioitaessa tuotetun tiedon yleistämistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on kuitenkin joissain tapauksissa tarkoituksenmukainen menetelmä vastata esitettyyn tutkimuskysymykseen.

Induktiivisuuden ja sen ohjaaman tiedon tavoittelun voidaankin osoittaa olevan ratkaiseva ero kuvailevan ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen välillä, koska ne perustuvat erilaiseen päättelyyn. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen etu tieteellisen tiedon tuottamisessa on sen avulla tavoitettava ilmiölähtöinen kuvaileva tieto, joka antaa myös välineitä tarkastella valittua kysymystä kriittisesti eri näkökulmista (Rumrill & Fitzgerald 2001). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus ei siten kilpaile systemaattisen kat-

sauksen tai metatutkimuksen kanssa tai pyri syrjäyttämään niitä, vaan ne muodostavat yhdessä toisiaan täydentävän tiedontuottamisen menetelmällisen kokonaisuuden.

Johtopäätökset

Tieteellisen tiedon kohteen ja käytön moninaisuuden vuoksi hoitotieteessä ja muissa terveystieteissä on perusteltua käyttää menetelmällisesti erilaisia kirjallisuuskatsauksia. Tuotetun tiedon luotettavuuden ja eettisyyden arvioiminen edellyttää puolestaan käytettyjen kirjallisuuskatsausten menetelmällistä tutkimista ja kehittämistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on aikaisemman tiedon kuvaamiseen käytetty ilmiölähtöinen ja ymmärtämiseen tähtäävä menetelmä. Sen käyttö edellyttää tutkijalta sekä tutkittavan ilmiön että valitun menetelmän vaiheiden tuntemista. Jatkotutkimushaasteena on tarkastella menetelmän käyttöä ja tutkimuskohteita, jotta menetelmän soveltuvuutta hoito- ja muissa terveystieteissä voidaan arvioida laajemmin.

VASTUUALUEET

Artikkelin suunnittelu, kirjallisuushaut, analyysi, kirjoittaminen ja kommentointi: MK, KU, S-MA, EL. Kriittinen kommentointi käsitteellisen eri vaiheissa PJ, A-MP.

LÄHTEET

- Arksey H & O'Malley L. 2005. Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology* 8 (1), 19–32.
- Arnold DM. 2007. The science of systematic reviews. *Transfusion* 47 (8), 1347–1349.
- Baumeister RF & Leary MR. 1997. Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology* 1 (3), 311–320.
- Bettany-Saltikov J. 2010. Learning how to undertake a systematic a review: part 1. *Nursing Standard* 24 (50), 47–56.
- Bondas T & Hall EOC. 2007. Challenges in approaching metasynthesis research. *Qualitative Health Research* 17 (1), 113–121.
- Burns N & Grove SK. 2005. *The practice of nursing research. Conduct, critique, and utilization*. Fifth Edition. Elsevier Saunders, St. Louis.
- Carnwell M & Daly W. 2001. Strategies for the construction of a critical review of the literature. *Nurse Education Practice* 1 (2), 57–63.
- Colling J. 2003. Demystifying the clinical nursing research process: the literature review. *Urologic Nursing* 23 (4), 297–299.
- Cook DJ, Mulrow CD & Haynes RB. 1997. Systematic reviews: Synthesis of best evidence for clinical decisions. *Annals of Internal Medicine* 126 (5), 376–80.
- Cotterill-Walker S. 2012. Where is the evidence that masters's level nursing education makes a difference to patient care? A literature review. *Nurse Education Today* 32 (1), 57–64.
- Coughan M, Cronin P & Ryan F. 2007. Step-by-step guide to critiquing research. Part 1: quantitative research. *British Journal of Nursing* 16 (11), 658–663.

- Cronin P, Ryan F & Coughlan M. 2008. Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British Journal of Nursing* 17 (1), 38–43.
- Erford B, Savin-Murphy J & Butler C. 2010. Conducting a Meta-Analysis of Counseling Outcome Research: Twelve Steps and Practical Procedures. *Counseling Outcome Research and Evaluation* 1 (1), 19–43.
- Fitzgerald SM & Rumrill PD Jr. 2005. Quantitative alternatives to narrative reviews for understanding existing research literature. *Work* 24 (3), 317–323.
- Grant MJ & Booth A. 2007. A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal* 26 (2), 91–108.
- Green BN, Johnson CD & Adams A. 2006. Writing narrative literature review for peer-reviewed journals: secrets of the trade. *Journal of Chiropractic Trade* 5 (3), 101–117.
- Greener J & Grimshaw J. 1996. Using meta-analysis to summarise evidence within systematic reviews. *Nurse Researcher* 4 (1), 27–38.
- Heinrich KT. 2002. Slant, style and synthesis: 3 keys to a strong literature review. *Nurse Author & Editor* 12 (1), 1–3.
- Kangasniemi M, Länsimies-Antikainen H, Halkoaho A & Pietilä A-M. 2012. Examination of the phases of metasynthesis. A study on patient's duties as an example. *Profession Infirmieristiche* 65 (1), 55–60.
- Khan K, Kunz R, Kleijnen J & Antes G. 2003. Five steps to conducting a systematic review. *Journal of the Royal Society of Medicine* 96 (3), 118–121.
- Kääriäinen M & Lahtinen M. 2006. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* (17) 1, 37–45.
- Meleis AI. 2012. *Theoretical nursing: Development and progress*. Fifth Edition. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia.
- Mulrow CD. 1994. Systematic reviews: Rationale for systematic reviews. *British Medical Journal* 309 (3 September), 597–599.
- Noblit G & Hare R. 1988. *Metaethnography: Synthesizing qualitative studies*. Qualitative research methods series 11. Sage Publications, London.
- Oxman AD. 1994. Systematic reviews: Checklists for review articles. *British Medical Journal* 309 (6955), 648–651.
- Paniagua H. 2002. Planning research: methods and ethics. *Practice Nursing* 13 (1), 22–25.
- Peterson B, Thorne SE, Canam C & Jillings C. 2001. *Meta-study of qualitative health research. A practical guide to meta-analysis and synthesis*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Petticrew M. 2003. Why certain systematic reviews reach uncertain conclusions. *British Medical Journal* 326 (7392), 756–758.
- Polit DF & Beck CT. 2012. *Nursing research. Generating and assessing evidence for nursing practice*. Ninth Edition. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia.
- Rhoades EA. 2011. Literature reviews. *The Volta Review* 111 (3), 353–368.
- Richardson B & Lindquist I. 2010. Metasynthesis of qualitative inquiry research studies in physiotherapy. *Physiotherapy Research International* 15 (2), 111–117.
- Rother ET. 2007. Systematic literature review x narrative review. Editorial. *Acta Paul Enferm* 20 (2), vii.
- Rumrill PD & Fitzgerald SM. 2001. Using narrative literature reviews to build a scientific knowledge base. *Work* 16 (2), 165–170.
- Rumrill P, Fitzgerald S & Merchant W. 2010. Using scoping literature reviews as a means of understanding and interpreting existing literature. *Work* 35 (3), 399–404.
- Sandelowski M & Barroso J. 2003. Creating metasummaries of qualitative findings. *Nursing Research* 52 (4), 226–233.
- Salminen A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasa. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf 19.3.2013
- Sarajarvi A, Mattila LR & Rekola R. 2011. Näyttöön perustuva toiminta. Avain hoitotyön kehittämiseen. WSOYpro Oy, Helsinki.
- Serola S & Vakkari P. 2005. The anticipated and assessed contribution of information types in references retrieved for preparing a research proposal. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 56 (4), 373–381.
- Zhang C, Thompson S & Miller C. 2011. A Review of Simulation-Based Interprofessional Education. *Clinical Simulation in Nursing* 7 (4), e117–e126.

Mari Kangasniemi, TtT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Hoitotieteen laitos, PL 1627, 70211 Kuopio, mari.kangasniemi@uef.fi

Kati Utriainen, TtT, suunnittelija, Oulun yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, PL 5000, 90014 Oulun yliopisto, kati.utriainen@oulu.fi

Sanna-Mari Ahonen, TtT, tutkijatohtori, Terveystieteiden tiedekunta, PL 5000, 90014 Oulun yliopisto, sanna-mari.abonen@oulu.fi

Anna-Maija Pietilä, professori, Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Hoitotieteen laitos, PL 1627, 70211 Kuopio, anna-maija.pietila@uef.fi

Petri Jääskeläinen, FT, suomen kielen yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, kielikeskus, PL 1627, 70211, Kuopio, petri.jaaskelainen@uef.fi

Eeva Liikanen, TtT, lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu, Bioanalytiikka, Kuntokatu 3, 33520 Tampere, eeva.liikanen@tamk.fi, Tutkijatohtori, Oulun yliopisto, Terveystieteiden laitos, PL 5000, 90014 Oulun yliopisto, eeva.liikanen@oulu.fi